

Тақриз

ба автореферати диссертатсияи Воҳидова Нодири Абдусатторовна дар мавзӯи «Хусусиятҳои фарҳангҳои фразеологӣ дар забонҳои гуногунсохт (дар мисоли забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ)» барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.00 – Забоншиносӣ (10.02.20 – Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқобилавӣ). – Хучанд, 2022. – 59 саҳ.

Диссертатсияи Воҳидова Н.А. дар мавзӯи «Хусусиятҳои фарҳангҳои фразеологӣ дар забонҳои гуногунсохт (дар мисоли забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ)» дар забоншиносии муқоисавӣ аз нахустин рисолаҳои илмие мебошад, ки ба муқоисаи се забони гуногунсохт бахшида шуда, дар он ба фарҳангҳои фразеологӣ аз диди нав назар андохта шудааст. Одатан вақте ки сухан аз фарҳангҳои тафсири ва тарҷумавӣ меравад, диққати ҳам мураттиб ва ҳам хонанда ба роҳи усулҳои шарҳи мазмунӣ моддаҳои луғавӣ равона мегардад. Вале, чунонки аз муҳтавои автореферат аён аст, диссертант ба фарҳангҳои фразеологӣ забонҳои қиёсшаванда ҳамчун манбаи илмӣ фразеологӣ забонҳо муносибат кардааст.

Маълум мегардад, ки ба мураттибони фарҳангҳои фразеологӣ дар ибтидои кор зарурате ба миён меояд, ки нуқтаи назари худро оид ба ҳудуди воҳидҳои фразеологӣ (ВФ), аломатҳои асосӣ ва хусусиятҳои истеъмолии онҳо муайян намоянд, дар акси ҳол норавшани фаҳмиши моҳияти масъала боиси қачфаҳмиҳо шуда метавонад. Аз ҷониби дигар, донишмандони мавқеи мураттибон барои мутолиакунандани фарҳангҳо низ зарур аст, зеро илми фразеология ва қисмати муҳимми он – фразеография шояд ба сабаби нисбатан нав будани аз баҳсноктарин шохаҳои забоншиносӣ маҳсуб меёбад.

Яке аз бозёфтҳои илмӣ унвонҷӯ ин аст, ки дар фарҳангҳои фразеологӣ забонҳои муқоисашаванда дар муқаддима ва ё мақолаи батафсилӣ илмӣ андешаҳои мураттибон дар бораи масъалаҳои калидии фразеология баён шудаанд, аз ҷумла, дар муқаддимаи муфассали “Фарҳанги ибораҳои рехтаи забони адабии тоҷик”-и М. Фозилов, ки дар ду ҷилд зиёда аз 8000 моддаи луғавиро дар бар мегирад, афкори мураттиб дар бораи моҳияти воҳидҳои фразеологӣ, хусусият ва ифодаёбии онҳо дар заминаи андешаҳои мухталифи забоншиносии солҳои 50-60-уми асри гузашта баён шудааст.

Бисёр ҷолиб аст, ки М. Фозилов мулоҳизоти худро роҷеъ ба паҳлуҳои мухталифи фразеологизмҳо дар асари дигари сечилдаи худ “Фарҳанги зарбулмасал, мақол ва афоризмҳои тоҷикию форсӣ”, ки дар

Душанбе чилдҳои он мутаносибан дар солҳои 1975, 1977 ва 2014 интишор ёфтааст, ҳангоми таҳлили сарчашмаҳои фарҳангии тоинқилобӣ ва муосири тоҷикӣ, ҳамчунин луғатномаҳои донишмандони шинохта Алиакбари Деххудо ва академик В.А. Гордлевский низ баён кардааст.

Ҳамин гуна рисолати илмиро фразеографҳои маъруф, профессорон А.И. Молотков ва А.В. Кунин нисбат ба забонҳои русӣ ва англисӣ ба иҷро расонидаанд. Чунончи, дар “Фразеологический словарь русского языка” (нашри 4-ум 1986), ба ҷойи сарсухан мақолаи илмӣ таҳти унвони “Фразеологизмҳои забони русӣ ва принсипҳои нигоҳиши лексикографӣ” оварда шудааст, ки ба қалами А.И. Молотков тааллуқ дорад. Мақола муфассал аз 8 банд иборат буда, дар онҳо муҳимтарин масъалаҳои фразеологизмҳо, амсоли “Аломатҳои категорияҳои фразеологизмҳо”, “Шакли ҳоси фразеологизм”, “Шаклҳои парадигмавии фразеологизм”, “Маъноии луғавии фразеологизм”, “Фразеологизм ва ғайрифразеологизм”, “Ибораҳои вазифаҳои калимаҳои ёридохандаро иҷрокунанда ва ифодаҳои зарфӣ”, “Фразеологизм ва шакли ифодаи фразеологизм”, “Мутаносибияти фразеологизмҳои мухталиф”, “Таносуби шаклҳои истемолӣ фразеологизм”, “Фразеологизм – муродифот ва шаклҳои муродифии корбурди фразеологизм”, “Ташреҳи хусусиятҳои таърихӣ-замонӣ ва услубии фразеологизмҳо”, “Истемолӣ фразеологизм дар нутқ”, “Таносуби лексикӣ ва грамматикӣ фразеологизмҳо бо калимаҳо дар нутқ”, “Принсипҳои ҷойгузинӣ фразеологизмҳо дар фарҳанг”, “Орфография ва пунктуатсия дар ҳудуди фразеологизм” мавриди муҳокима қарор гирифтаанд. Чунонки аз номгӯи бандҳо бармеояд, масъалаҳои асосии воҳидҳои фразеологӣ (ВФ) аз диди нав гузориш ёфтаанд.

Ҳамин гуна маънидоди моҳияти ВФ дар “Англо-русский фразеологический словарь”-и А.В. Кунин низ ба назар мерасад. Дар нашри 3-юми фарҳанги мазкур мақолаи “Мафҳумҳои асосии фразеологияи забони англисӣ” дар 10 банд тибқи муаммоҳои фразеология ҳамчун фанни забоншиносӣ; навъҳои вобастагии ҷузъҳои ВФ; масъалаҳои сохторӣ-семантикӣ бетамсилии ВФ; устувории ВФ; қаринанокии фразеологӣ ва синонимияи сохторӣ; мунфасилшаклии ВФ; таърифи ВФ ва ҳаҷми фразеология ва навъҳои таркибҳои устувори калимаҳо бо ҳосияти ғайрифразеологӣ мавриди муҳокима қарор ёфтаанд.

Мушоҳида мешавад, ки шарҳи проблемаҳо дар манбаъҳои мазкур бо забони мушкилписанди академӣ баён гаштаанд, вале диссертант

кӯшиш намудааст, ки онҳоро ба тоҷикӣ ба тарзи содаву фаҳмо маънидод намояд.

Истифодаи фарҳангномаи фразеологӣ, таҳқиқ ва омӯзиши забонҳо огоҳона мавриди кори илмӣ қарор ёфтааст, ки ин матлабро аз натиҷаҳои таҳқиқ ва хулосаву тавсияҳои рисола пай бурдан мумкин аст. Аз ҷумла, пешниҳод мешавад, ки ҳарчанд забонҳо ба мисли тоҷикӣ, русӣ, англисӣ гуногунсохт ё гуногунсистема ҳастанд, бояд кӯшиш намоем, ки фарҳангномаҳо аз рӯйи принсипҳои тадвин бо ҳам наздик бошанд, дар ҳамин сурат истифодаи онҳо ба хонандагони гуногунзабон осон ва қулай мегардад. Маводи назариявӣ ва амалии рисолаи мавриди назар, ки ба муқоисаи хусусиятҳои фарҳангҳои фразеологӣ забонҳои гуногунсохт бахшида шудааст, дар иҷрои ҳамин матлаб мусоидат кардааст.

Бо қаноатмандӣ метавон ёдовар шуд, ки алҳол дар даст фарҳангҳои хуби тарҷумавии англисӣ-тоҷикӣ дорем, вале ханӯз фарҳанги ҳосаи фразеологӣ англисӣ-тоҷикӣ ва ё тоҷикӣ-англисӣ надорем, ҳол он ки набудани луғатнома, ки китоби рӯйимизӣ махсуб меёбад, таҳқиқи забонҳо, зиёдтар аз он омӯхтани забонҳоро дар ҳамаи марҳалаҳои таҳсил мушкил менамояд. Аз ин нуқтаи назар, натиҷаҳои таҳқиқ ва хулосаву тавсияҳои рисола муҳим ва саривақтӣ мебошанд.

Дар автореферат дар баробари комёбиҳо баъзе норасоиҳо ба назар мерасанд, аз ҷумла:

1. Вобаста ба мақсад ва вазифаҳои таҳқиқ дар боби дуюми рисола масъалаҳои назариявии фразеология муфассал ном бурда шудаанд, вале шарҳи онҳо дар автореферат ба таври кофӣ мавқеъ надорад.

2. Муқоисаи хусусиятҳои ВФ-и забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ асосан дар бандҳои боб (чунончи, банди 1 дар забони тоҷикӣ, банди 2 дар забони русӣ, банди 3 дар забони англисӣ) сурат гирифтааст. Аз назари мо, дар дохили ҳар банд қиёсан овардани баъзе мисолҳо аз забонҳои муқоисашаванда ба мақсад мувофиқтар мебуд.

3. Шарҳи баъзе мисолҳо эзоҳталаб аст, масалан, фразеологизми русии *Ахилесова пята* ба иззати нафси касе расидан маънидод шудааст, дар асл маънои он ҷойи нозуки касе ё чизе мебошад.

Дар охир аз мутолиаи автореферат низ метавон чунин хулоса кард, ки мавзӯ ва мазмуни диссертатсияи Воҳидова Н.А. «Хусусиятҳои фарҳангҳои фразеологӣ дар забонҳои гуногунсохт (дар мисоли забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ)» ба ихтисоси 10.02.00 – Забоншиносӣ (10.02.20 – Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқобилавӣ) мутобиқ аст, автореферат муҳтавои рисоларо ифода менамояд. Натиҷаҳои рисола ба таври мукамал дар 13 мақолаи илмӣ интишор ёфтаанд.

Диссертатсия ҳамчун таҳқиқоти анҷомёфта шоистаи дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.00 – Забоншиносӣ (10.02.20 – Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқобилавӣ), ҳамчунин муаллифи он сазовори чунин дараҷаи илмӣ мебошад.

**Дотсенти кафедраи забонҳои хориҷии Донишкадаи
политехникии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон
ба номи академик М.С. Осимӣ
дар ш. Хучанд, н.и.ф.:**

**Каримбоева Ҳанифа
Қаҳҳоровна**

**“Имзои н.и.ф., дотсент Каримбоева Ҳанифа Қаҳҳоровнаро
тасдиқ менамоем”.**

**Мудирӣ шуъбаи кадрҳои ДИДТТ
ба номи академик М.С. Осимӣ
дар ш. Хучанд**

Ёқубова М.А.